พื้นที่และตัวตนของคนชายขอบ: การวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยาย เรื่อง *วิมานหนาม* ตามแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคม

SPACE AND MARGINALIZED SELFHOOD: A SOCIOPSYCHOANALYTIC ANALYSIS OF CHARACTERS IN THE NOVEL *WIMAN NAM*

ขวัญชนก นัยจรัญ[1*]

Khwanchanok Naijarun[1*]

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม 156 หมู่ 5 ต.พลายชุมพล อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000 ประเทศไทย

[1]Pibulsongkram Rajabhat University, 156 M.5, Phlai Chumphon Sub-district, Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok Province, 65000, Thailand

*Corresponding author E-mail: nkhwanchanok@psru.ac.th

(Received: Jan 3, 2026; Revised: Jun 27, 2026; Accepted: Jun 30, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม บทประพันธ์ของลาดิด ภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม และ 2) วิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ทำความเข้าใจและตีความตัวบทวรรณกรรม โดยใช้กรอบแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคม ซึ่งบูรณาการแนวคิดมาร์กซิสม์ของคาร์ล มาร์ก และแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การช่วงชิงพื้นที่ของตัวละครปรากฏทั้งพื้นที่ทางกายภาพซึ่งเป็นพื้นที่เชิงอำนาจที่กำหนดตัวตนของตัวละครชายขอบ และพื้นที่ทางสังคมที่ถูกควบคุมโดยโครงสร้างชนชั้น กฎหมาย และค่านิยม ส่งผลให้ตัวละครต้องต่อรองและช่วงชิงพื้นที่ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมอันนำไปสู่ตัวตนที่ไม่มั่นคง และการลื่นไหลเพื่อความอยู่รอดภายใต้เงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมในสังคม และ 2) บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบถูกหล่อหลอมโดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอิดขับเคลื่อนด้วยแรงขับเพื่อความอยู่รอด อีโก้ทำหน้าที่ต่อรองกับความเป็นจริงที่ถูกกำกับด้วยอำนาจเชิงโครงสร้างของสังคม ส่วนซูเปอร์อีโก้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนอุดมการณ์ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นชายขอบไม่ใช่เพียงสถานะทางสังคมเท่านั้น แต่รวมถึงเป็นประสบการณ์ทางจิตใจที่ถูกผลิตซ้ำผ่านโครงสร้างอำนาจของสังคมที่มีต่อคนชายขอบอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ตัวละครชายขอบ, วิมานหนาม, จิตวิเคราะห์เชิงสังคม, มาร์กซิสม์

ABSTRACT

This research aimed (1) to analyze the contestation over space and selfhood of marginalized characters in *Wiman Nam* under conditions of structural social power, and (2) to examine the formation of marginalized characters' personalities in relation to economic and social structures. The study employed a qualitative research

[1] *รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*

approach and adopted a humanities-based methodology, focusing on interpretative literary textual analysis. The analytical framework was grounded in Sociopsychoanalytic Analysis, integrating Marxist concepts of space derived from the ideas of Karl Marx with Sigmund Freud's psychoanalytic theory. The findings revealed that (1) the contestation over space among the characters was manifested in both physical space, which functioned as a site of power determining the selfhood of marginalized characters, and social space, which was regulated by class structure, legal systems, and social values. These conditions compelled the characters to negotiate and struggle over space in both tangible and intangible forms, resulting in unstable and fluid selfhood shaped by the need for survival under conditions of social inequality. (2) The personalities of marginalized characters were formed under the influence of economic and social structures: the Id was driven primarily by survival instincts, the Ego functioned as a mechanism that negotiated with realities governed by structural social power, and the Superego operated as a representation of ideology embodied in social norms and values. Overall, the findings demonstrated that marginalization was not merely a social status but a psychological experience that was systematically reproduced through structures of social power.

KEYWORDS: Marginalized Characters, Wiman Nam, Sociopsychoanalytic Analysis, Marxism

บทนำ

พื้นที่ไม่ใช่เพียงเขตแดนทางภูมิศาสตร์ แต่พื้นที่เป็นอาณาเขตของการมีตัวตนและการได้รับการยอมรับในสังคม ดังนั้นพื้นที่ในความหมายเชิงสังคมจึงเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่กำหนดมนุษย์อย่างไม่เท่าเทียม เมื่อบุคคลถูกทำให้กลายเป็นอื่นจากพื้นที่ทางสังคมทำให้เขารู้สึกไร้ตัวตน ซึ่งในความหมายนี้การไม่มีพื้นที่ไม่ได้หมายถึงการขาดทรัพยากรทางกายภาพ แต่รวมถึงการไม่มีพื้นที่ยืนในสังคมด้วย เมื่อไม่มีพื้นที่ทำให้คนชายขอบต้องสร้างตัวตนที่ลื่นไหลเพื่อความอยู่รอดภายใต้โครงสร้างสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่

โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมและความสัมพันธ์ทางชนชั้นมีส่วนสำคัญในการกำหนดตัวตนและความเป็นปัจเจกของบุคคลโดยมาร์กซิสม์กำหนดลักษณะของสังคมทุนนิยมออกเป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนล่าง (Base) ได้แก่ วิถีการผลิต (Mode of Production) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ พลังการผลิต (แรงงานและเครื่องมือในการผลิต) และความสัมพันธ์ในการผลิต (ทุนและที่ดิน) โครงสร้างส่วนบน (Super Structure) เป็นส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับความคิด ปรัชญา ค่านิยม อุดมการณ์ และกฎหมาย (Chantavanich, 2022) ความเป็นชายขอบจึงเป็นผลจากการจัดวางตำแหน่งของมนุษย์ในระบบการผลิตและการครอบครองทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม ซึ่งวรรณกรรมในฐานะผลผลิตทางวัฒนธรรมสามารถสะท้อนการทำงานของโครงสร้างดังกล่าวได้ ดังที่สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (Chotiudompant, 2024, p. 296) กล่าวว่า "บทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมเป็นการนำเสนอภาพของชนชั้นต่าง ๆ อย่างเป็นจริง โดยชี้ให้เห็นการคัดง้างของค่านิยมของแต่ละชนชั้นในการพยายามสถาปนาอุดมการณ์ของตนให้เป็นสากล" สรุปได้ว่าโครงสร้างทางสังคมแบบมาร์กซิสม์เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างในระดับภายนอกของสังคม แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามนุษย์ในสังคมมีความเป็นปัจเจก ตัวตน และถูกหล่อหลอมบุคลิกภาพส่วนหนึ่งจากสังคม รวมถึงสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นการวิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครเชิงโครงสร้างภายนอกอย่างเดียวจึงอาจไม่ครอบคลุม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ตัวตน และโครงสร้างบุคลิกภาพของตัวละครผ่านกรอบจิตวิเคราะห์เชิงสังคมที่บูรณาการแนวคิดทางสังคมของคาร์ล มาร์กและแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ เพื่อทำความเข้าใจความเป็นชายขอบในฐานะผลผลิตของอำนาจเชิงโครงสร้างให้เป็นองค์รวม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้นิยามว่า ตัวตน เป็นภาวะความเป็นบุคคลที่เกิดจากการรับรู้และให้ความหมายต่อตนเอง อันก่อรูปขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงขับภายในของมนุษย์กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอำนาจที่แวดล้อมอยู่ โดยตัวตนไม่ใช่สิ่งคงที่ แต่เป็นผลของการต่อรอง ปรับเปลี่ยน และสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทการดำรงอยู่ของบุคคลในสังคม ดังนั้น การศึกษาตัวตนของคนชายขอบจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอกเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางจิตกับโครงสร้างทางสังคมร่วมกัน ซึ่งแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) อธิบายโครงสร้างทางจิตว่าประกอบด้วยอิด (Id) อีโก้ (Ego) และ ซูเปอร์อีโก้ (Superego) โดยกล่าวถึงกลไกทางจิตว่าอิดเป็นพลังไร้ระเบียบและเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก เป็นพื้นที่แห่งสัญชาตญาณอีโก้เป็นส่วนของจิตที่เป็นตัวแทนจิตรู้สำนึก ใช้เหตุผล สามัญสำนึก และความสามารถที่จะชะลอการตอบสนองสิ่งเร้าภายนอกหรือแรงผลักดันจากสัญชาตญาณภายในซูเปอร์อีโก้เป็นผลผลิตของการวางเงื่อนไขซ้ำ ๆ จากการถูกตำหนิและข้อห้ามของสังคมอีโก้ดำรงอยู่ยากท่ามกลางโครงสร้างทั้งสองส่วน คือ อิด และซูเปอร์อีโก้ ดังนั้นอีโก้จึงต้องพยายามสร้างความสมดุลผ่านกลไกการป้องกันตัวรูปแบบต่าง ๆ (Storr, 2019) ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดมาร์กซิสม์ จะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ส่งผลต่อมนุษย์ทั้งในระดับภายนอก กระทั่งแทรกซึมเข้าสู่กระบวนการทางจิตจนมีส่วนในการก่อรูปบุคลิกภาพ ความปรารถนา และการรับรู้ตนเองของบุคคล

วรรณกรรมเป็นพื้นที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการก่อรูปตัวตนของมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม และแนวคิดจิตวิเคราะห์สามารถนำมาพิจารณาวรรณกรรมได้ดังที่สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (Chotiudompant, 2024, p. 310) อธิบายว่า การวิจารณ์แนวจิตวิเคราะห์ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความหลากหลายและความซับซ้อนของความหมายในวรรณกรรม การประยุกต์ใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์อาจทำให้ผู้วิจารณ์มองเห็นถึงความสลับซับซ้อนของความเป็นมนุษย์ในตัวละครและทำความเข้าใจตัวละครในมุมมองที่แตกต่างไป

นวนิยายเรื่องวิมานหนามมีลักษณะเด่นในการนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างการช่วงชิงพื้นที่ การดำรงอยู่ของคนชายขอบ และการก่อรูปตัวตนของตัวละครภายใต้เงื่อนไขทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม กล่าวคือ นวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ของ ลาดิด (Ladid, 2025) ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2568 นำเสนอเรื่องราวการต่อสู้กับชะตากรรม ความหวัง ความสิ้นหวัง การสูญเสีย และการแย่งชิงของตัวละครชายขอบ คือ เสก ทองคำ และโหม่ ผู้ประพันธ์สร้างปมเรื่องให้เสกประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต จึงก่อเกิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่นำไปสู่การช่วงชิงอำนาจทั้งกรรมสิทธิ์ของที่ดินสวนทุเรียนซึ่งเป็นชื่อของเสก แม้ว่าเสกเป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมายและเป็นแรงงานสำคัญในการทำการเกษตรบนที่ดิน แต่ผู้ใถ่ถอนจำนองที่ดินของเสกและหาเงินลงทุนทำเกษตรทั้งหมด คือ ทองคำ ชายหนุ่มที่เป็นเมียของเสก การแย่งชิงกรรมสิทธิ์ในพื้นที่หัวใจของเสกระหว่างทองคำกับโหม่ สาวเชื้อสายไทใหญ่ซึ่งเป็นเมียไร้สถานะที่เสกผูกมัดไว้ให้ดูแลแม่ของเขา เรื่องนี้จึงมีความโดดเด่นที่การช่วงชิงพื้นที่และการสร้างตัวตนเพื่อดำรงอยู่ของกลุ่มชายขอบ คือ ชายขอบทางชาติพันธุ์ ชายขอบทางสังคม และชายขอบทางด้านเศรษฐกิจ ตัวละครชายขอบจากนวนิยาย เรื่อง วิมานหนามเผชิญการกดทับทั้งในระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมและพื้นที่ที่เป็นนามธรรมจนก่อรูปเป็นบุคลิกภาพเชิงเงื่อนไข ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ตัวตนและโครงสร้างจิตใจของตัวละครผ่านกรอบจิตวิเคราะห์เชิงสังคมแบบมาร์กซิสม์เพื่อทำความเข้าใจความเป็นชายขอบในฐานะผลผลิตของอำนาจเชิงโครงสร้างอย่างเป็นองค์รวม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม
2. เพื่อวิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟอยด์ ร่วมกับแนวคิดทางสังคมแบบมาร์กซิสม์ เนื่องจากแนวคิดของมาร์กซิสม์ชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้น ๆ กำเนิดขึ้นมา สถาบันต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครอง กฎหมาย ศาสนา ครอบครัว การศึกษา ศิลปะ หรือวรรณกรรม เมื่อวิเคราะห์ลึกลงไปจะมีพื้นฐานอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นเปรียบเสมือนโครงสร้างส่วนล่างที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดสถาบันต่าง ๆ อันเป็นโครงสร้างส่วนบนและเป็นเครื่องยึดโยงอุดมการณ์ที่ประกอบด้วยคติความเชื่อ ค่านิยม ที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คน ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นผลผลิตของสังคมที่มีตำแหน่งอยู่ในโครงสร้างส่วนบนเคียงข้างกับการเมือง ศาสนา การศึกษา อิงแนบแน่นกับอุดมการณ์ซึ่งเกิดจากโครงสร้างส่วนล่างนพพน ประชากุล (Prachakul, 2009) ในขณะที่แนวคิดแบบมาร์กซิสม์เน้นความสำคัญของปัจจัยสังคมภายนอกว่าเป็นตัวกำหนดการแสดงออกของมนุษย์ (Osborn, 2022, p. 140) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ เน้นความสำคัญของปัจจัยภายในบุคคล เช่น ความต้องการและการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดภายในเป็นแรงผลักดันในการกระทำของบุคคล ซึ่งซูเปอร์อีโก้ของซิกมันด์ ฟรอยด์ เปรียบเสมือนอำนาจภายนอกมีบทบาทสำคัญในการควบคุมชีวิตมนุษย์ (Osborn, 2022, p. 146) ซึ่งซิกมันด์ ฟรอยด์ อธิบายโครงสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์ว่าประกอบไปด้วยพลังสามประการ คือ อิด เป็นพลังที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดซึ่งรวมถึงสัญชาตญาณด้วยอีโก้เป็นพลังแห่งการรู้และเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายและการแสวงหาวิธีการเพื่อตอบสนองอิด ส่วนซูเปอร์อีโก้เป็นพลังที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเกี่ยวกับค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความดี ความชั่ว มโนธรรม ความยุติธรรม (Kaewkangwan, 2018, pp. 20–21) จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวคิดมาร์กซิสม์มีความสัมพันธ์กับแนวคิดจิตวิเคราะห์ทั้งในระดับโครงสร้างส่วนฐานและโครงสร้างส่วนบน ซึ่งมีบทบาทต่อการก่อรูปแรงขับ บุคลิกภาพ และตัวตนของมนุษย์

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์มาพิจารณาร่วมกับแนวคิดมาร์กซิสม์ โดยมองว่าแรงขับภายในของมนุษย์ไม่ได้อยู่อย่างอิสระจากสังคม แต่ถูกหล่อหลอมจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ที่บุคคลดำรงอยู่ ภายใต้กรอบจิตวิเคราะห์เชิงสังคมนี้ อิดสามารถพิจารณาได้ในฐานะแรงขับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตและการผลิตซ้ำชีวิตของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางวัตถุและโครงสร้างส่วนฐาน (Base Structure) ขณะที่อีโก้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการต่อรองระหว่างความต้องการภายในกับข้อจำกัดทางสังคม ส่วนซูเปอร์อีโก้เป็นผลจากการซึมซับค่านิยม กฎเกณฑ์ และอุดมการณ์ที่สังคมผลิตขึ้นผ่านโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) จึงอาจกล่าวได้ว่าบุคลิกภาพและตัวตนของมนุษย์เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางจิตกับโครงสร้างทางสังคมที่ทำงานร่วมกันอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ โครงสร้างส่วนฐานไม่ใช่แค่ระบบการผลิตทางเศรษฐกิจ แต่เป็นเงื่อนไขที่หล่อหลอมแรงขับพื้นฐานของมนุษย์ ขณะที่โครงสร้างส่วนบนทำหน้าที่กำกับสังคมจากภายนอกและยังแทรกซึมเข้าสู่จิตใจมนุษย์ในรูปของค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของซูเปอร์อีโก้ ดังนั้นบุคลิกภาพของมนุษย์จึงสามารถพิจารณาได้ในฐานะผลผลิตของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับโครงสร้างทางจิตที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นพลวัต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ทำความเข้าใจและตีความตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม บทประพันธ์ของ ลาดิด จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Biblio ปีพุทธศักราช 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมตามแนวคิดจิตวิเคราะห์ และแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ และนำแนวคิดดังกล่าวมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เรียกว่า การวิจารณ์แนวจิตวิเคราะห์เชิงสังคม (Sociopsychoanalytic Analysis)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาตัวบทเพื่อจำแนกประเภทตัวละครเอกที่เกี่ยวข้องกับกับกรอบของการวิจัย เป็นตัวละครจำนวน 3 ตัว ได้แก่ เสก ทองคำ และโหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ตัวละครตามแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคมที่สังเคราะห์ขึ้น และนำเสนอผลการวิจัยในด้าน

1) การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม และ 2) วิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม มีการช่วงชิงพื้นที่และพยายามสร้างตัวตนในสังคมโดยมีบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคม ดังนี้

1. การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม

ผลการวิเคราะห์การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม จำนวน 3 ตัว ได้แก่ เสก ทองคำ และโหม่ พบอำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคมปรากฏผ่านความคิดและพฤติกรรมของตัวละคร ดังนี้

ตัวละคร “เสก” เสกสรร บุญคำลือ ชายหนุ่มฐานะยากจน ชาวอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวละครผู้กุมอำนาจสูงสุด เสกเริ่มต้นจากการใช้แรงงานเป็นทุนในการหาเงินเพื่อส่งเสียเลี้ยงดูแม่ที่พิการ เขาใช้คำว่ารักและเพศสัมพันธ์ในการสร้างพื้นที่และตัวตนของตนเองให้อยู่รอด กล่าวคือ การใช้คำว่ารักและเพศสัมพันธ์ผูกมัดโหม่สาวชาวไทใหญ่ให้เป็นผู้ดูแลแม่ในช่วงเวลาที่เขาไปทำงาน ดังข้อความ

> *“อยู่ด้วยกันเถอะ อยู่มีความสุขด้วยกัน ... รักโหม่นะ”*
>
> *“แค่นั้น...แค่รัก แค่คำสั้น ๆ ที่พี่ไม่เคยพูด แต่ก็มาพูดเอาเดี๋ยวนั้น และไอ้คำนั้นละที่ผูกขาใส่แอกฉันไว้กับแม่สะเรียง กับดอกกะหล่ำ และกับผัวที่ไม่เคยพูดถึงฉันด้วยสถานะเมีย”* (Ladid, 2025, p. 30)

และใช้คำว่ารักและเพศสัมพันธ์กับทองคำ ชายหนุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) เพื่อสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจและตัวตนใหม่ในฐานะเจ้าของธุรกิจ

"วันที่มึงถือดอกทุเรียนมาขอกูแต่งงาน กูถึงแปลกใจ กูก็มองดอกไม้สีขาวในมือที่มีแต่แผลของมึงปะติดปะต่อเรื่องราวที่กูไม่เคยคิดฝันนี้ ความปลื้มปีติจึงเกิดขึ้นพร้อมน้ำตา "ทุเรียนดอกแรกของเรา แต่งงานกันนะ" คำพูดและเสียงมึงไม่เคยจางหายไปจากใจกู กูพยักหน้า คำตอบหายไปกับก้อนสะอื้นวินาทีนั้น กูคิดไม่ออกจริง ๆ ว่าจะมีคนรักที่ดีไปกว่ามึงได้อย่างไร" (Ladid, 2025, pp. 40–41)

เมื่อพิจารณามิติของโครงสร้างทางสังคมเห็นได้ว่า เสกใช้ตนเองเป็นทุนในการสร้างตัวตนบนพื้นที่ใหม่ โดยใช้แรงขับทางเพศเป็นกลยุทธ์ในการแสวงหาพื้นที่ยอมรับ ใช้ความสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงทรัพยากร คือ เงินทุน กับการผูกขาดแรงงาน และสร้างฐานอำนาจ แม้ต้องมีการลื่นไหลของเพศสถานะที่ทำให้เขากลายเป็นไบเซ็กชวล (Bisexual) ที่มีรสนิยมทางเพศที่สนใจ ดึงดูดใจได้มากกว่าหนึ่งเพศ ไม่มีความเป็นตัวตนที่ตายตัวนั้น แต่การลื่นไหลของเพศสถานะดังกล่าวก็เป็นผลผลิตของการต่อรองกับโครงสร้างอำนาจเพื่อสร้างพื้นที่และตัวตนให้กับเขาได้ ดังคำพูดของจิ่งนะที่กล่าวถึงพฤติกรรมของเสกว่า *"เมียผู้ชายก็มีแรงช่วยกันหาเงิน เมียผู้หญิงก็เอาไว้ดูแลแม่ไงตาสว่างเถอะ"* (Ladid, 2025, p. 144) เห็นได้ว่า เสกใช้ความรักต่อรองเพื่อตักตวงทรัพย์สินจากทองคำ มาเป็นรากฐานทรัพยากรในการประกอบอาชีพ ในฐานะหุ้นส่วนธุรกิจและหุ้นส่วนชีวิต

หากเปรียบตัวละคร "เสก" เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจ ก็คือ ตัวละครเอกชายขอบ 2 ตัว ซึ่งมีลักษณะเป็นชายขอบทางชาติพันธุ์ คือ โหม่ ตัวละครเอกหญิงเป็นชาวไทใหญ่ที่ข้ามแดนมาจากอีกฝั่ง มีฐานะยากจน จึงต้องใช้ตัวเองเป็นทุนในการสร้างตัวตนในพื้นที่ใหม่ และความเป็นชายขอบทางสังคมด้านเพศสภาพ คือ ทองคำ ตัวละครเอกชาย เป็นกลุ่มชายรักชายที่ไม่ได้รับการคุ้มครองและสวัสดิการคู่สมรสตามกฎหมาย เห็นได้ว่า ตัวละครชายขอบถูกจำกัดพื้นที่ทางสังคมด้วยอุดมการณ์โครงสร้างส่วนบน คือ ขนบธรรมเนียมการสมรสชายหญิงเท่านั้น จึงจะมีสิทธิ์ตามกฎหมาย ดังข้อความ

"คุณต้องเข้าใจก่อนว่าในทางกฎหมายคุณกับผู้ตายก็เหมือนเป็นเพื่อนกัน... ต้องรู้กฎหมายไว้บ้างนะคุณ มรดกเนี่ย มันจะตกไปเป็นของเมียอันดับแรก ตามด้วยลูก – ซึ่งในกรณีนี้ ไม่มีทั้งคู่ ก็ไปตามอันดับสามคือพ่อแม่เขา แปลว่าไอ้ที่ดินผืนเนี้ย มันก็เป็นของแม่เขาโดยอัตโนมัติเลย" (Ladid, 2025, p. 81)

ระบบครอบครัวที่ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่ต้องดูแลเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว และการเมืองแบบอนุรักษ์นิยม นอกจากนี้ตัวละครทั้ง 3 ตัวมีความเป็นชายขอบร่วมกัน คือ ชายขอบทางเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากฐานะที่ยากจนบนโครงสร้างสังคมส่วนฐานที่ต้องใช้แรงงานเป็นทุนในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อดำรงชีพ ซึ่งตัวละครเสกได้ต่อรองพื้นที่ผ่านการสร้างตัวตน ได้แก่ การใช้แรงขับทางเพศเป็นกลยุทธ์แสวงหาพื้นที่ยอมรับ การพรางตัวตนโดยพรางตัวกับสังคมว่า ความรักแบบผู้ชายรักผู้ชายไม่เป็นที่ยอมรับจึงต้องอำพรางว่าเป็นเพื่อน พรางตัวตนเพื่อบิดเบือนความจริงที่อาจขัดต่อผลประโยชน์โดยอำพรางว่า ผู้หญิงที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยว่าเป็นน้องสาว และใช้ความสัมพันธ์เชิงชู้สาวเพื่อเข้าถึงทรัพยากรและสร้างฐานอำนาจ

จากโครงเรื่องนำเสนอการช่วงชิงพื้นที่ทั้งพื้นที่เป็นรูปธรรม (ที่ดิน) และพื้นที่นามธรรม คือพื้นที่ของความรู้สึกรักและความเป็นเจ้าของ จึงทำให้ตัวละครเกิดสภาวะพื้นที่ลื่นไหล (Fluid Space) ที่ไม่มีตัวตนที่ตายตัว พฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกต่อสิ่งเร้าและสถานการณ์คับขันจึงเป็นผลผลิตของการต่อรองกับโครงสร้างอำนาจ ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบไม่เท่าเทียมระหว่างอำนาจเชิงโครงสร้างกับพื้นที่เชิงตัวตน ดังนี้

ตัวละคร "ทองคำ" แม้ทองคำจะช่วงชิงพื้นที่ในหัวใจของเสกมาได้ เห็นได้จากตอนที่เสกไปบอกเลิกกับโหม่ เพื่อจะอยู่กับทองคำอย่างเปิดเผย *"เลิกกันนะ โหม่ ... พี่ทิ้งฉันไปอยู่กับไอ้ทองคำ ไอ้จิ่งนะมันก็รู้ มันรู้แล้วยังจะมาขอให้ฉันใจดีให้บ้านให้ที่ไอ้ทองคำมันอาศัย ถามจริงเถอะพี่ จะไม่ให้ฉันเจ็บใจได้ยังไง"* (Ladid, 2025, pp. 225 – 227)

ทองคำลงทุนลงแรงทำมาหากินเพื่อสร้างฐานะที่ดีขึ้นร่วมกับเสก บนความหวังว่า *"ผมแค่อยากสบาย อยากทำงานที่มีกินมีใช้ไปเรื่อย ๆ ไม่ลำบาก – แค่นั้นเลย"* (Ladid, 2025, p. 17) เมื่อเสกเสียชีวิตลง ทองคำต้องไร้ซึ่งกรรมสิทธิ์และต้นทุนที่เป็นของตนเอง เนื่องจากกฎหมายไม่คุ้มครองคู่สมรสชายรักชาย จากโครงสร้างทางสังคมคู่รักที่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีจึงทำให้ทองคำสิ้นเนื้อประดาตัว ไม่มีสิทธิ์ในพื้นที่ของตัวเอง ทั้งพื้นที่ในตัวของเสกและพื้นที่กรรมสิทธิ์ที่ดินสวนทุเรียน

ทองคำเป็นตัวละครชายขอบที่มีรสนิยมความรักแบบชายรักชาย จึงต้องเผชิญกับการจำกัดพื้นที่ทางสังคมจากอุดมการณ์โครงสร้างส่วนบนของมาร์กซิสม์ ซึ่งสถาปนาความสัมพันธ์แบบชายหญิงเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ชอบธรรมและได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย เห็นได้จากกรณีของตัวละครทองคำซึ่งใช้เงินทุนและแรงงานทั้งหมดในการสร้างสวนทุเรียนในที่ดินของเสก ที่เขาเชื่อว่าเป็นสามีคู่ชีวิต *"ผมเป็นคนออกเงินนะ ที่ดินนี้ผมก็เป็นคนไถ่คืนมาเอง ผมจ่ายทั้งต้นทั้งดอกครบเองคนเดียว แล้วบ้านหลังนี้ผมก็ขายบ้านที่เชียงใหม่เพื่อเอาเงินมาทำนะ"* (Ladid, 2025, p. 85) ทองคำเป็นนายทุนที่ใช้เงินทุนเพื่อต่อรองพื้นที่การยอมรับในครอบครัวและสร้างสถานะความเป็นเจ้าของในพื้นที่ชนบท แต่เมื่อคู่ชีวิตเสียชีวิต เขากลับถูกครอบครัวฝ่ายชายยึดทรัพย์สินทั้งหมดด้วยเหตุผลทางกฎหมายที่ไม่รองรับความสัมพันธ์ของเพศเดียวกัน

> *"ที่นี่ทั้งหมดมันก็ของของเสกนี่...ของของลูกก็ถือว่าเป็นของของแม่อยู่แล้วนะ ... ใครจะตกลงกันยังไงแม่ไม่รู้หรอกนะ แต่ที่แม่รู้คือที่ผืนนี้ พ่อไอ้เสกยกให้มัน พอไอ้เสกมันไป กฎหมายก็บอกว่าเป็นของแม่ – แม่ก็เชื่อแบบนั้น"* (Ladid, 2025, pp. 84–85)

และ

> *"พิพากษายกฟ้อง ...พี่เสก กูจะได้ชนะกับเขาสักยกไหมวะ ขอดี ๆ กูก็แพ้ – เล่นสงครามประสาทกูก็แพ้ – ฟ้องศาล กูก็ยังเสือกแพ้ตั้งแต่ยังไม่ทันได้เริ่ม เขาว่า หลักฐานของกูอ่อนจนฟ้องไม่ได้"* (Ladid, 2025, p. 100)

ตัวละครจึงไม่สามารถเรียกร้องสิทธิของตนได้และต้องยอมจำนนต่อสถานการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากไม่สามารถเรียกร้องสิทธิ์หรือต้นทุนที่ตัวเองลงทุนไปได้ทั้งหมดกลับคืนมาแล้ว ทองคำยังถูกลบหลู่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จนต้องศิโรราบต่อชะตากรรมด้วยการถูกโหม่ช่วงชิงทั้งเงินทองและที่ดินซึ่งเป็นน้ำพักน้ำแรงของเสกและทองคำจนหมดสิ้น ดังข้อความ

> *"สินสอดวันนี้ เจ้าบ่าวมีเงินสดกว่าล้านบาท เป็นเงินจากน้ำพักน้ำแรง..." -- แรงกูนี่กูทำมาห้าหกปีที่ทั้งคู่ทำสวนมาด้วยกันจนวันนี้"*
>
> *กูมองกองแบงก์พันในพานสีทอง ข้างกันมีอีกพานที่ใส่โฉนดที่ดิน กูว่ากูน่าจะโกรธมากกว่านี้นะ แต่แรงจะกรอกตามองบนกูยังไม่มีเลย กูรู้สึกชาไปทั้งตัวเหมือนว่าใจกูมันด้านไปแล้ว แผนกูแม่งพังยับไม่เป็นท่า กูไม่เหลืออะไรเลย จะบ้าน จะที่ดิน ไม่มีเศษซากความหวังให้กูคิดหาทางต่อไปได้ – พายุลูกนี้พัดไอ้ทองคำของมึงออกจากสวนไปได้อย่างถอนรากถอนโคนจริง ๆ"* (Ladid, 2025, p. 210)

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า ความเป็นชายขอบของตัวละครไม่ได้เกิดจากตัวตนส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นผลจากการทำงานของโครงสร้างส่วนบน โดยเฉพาะเรื่องของกฎหมาย ค่านิยมความรักต่างเพศ (Heteronormative) และระบบครอบครัวที่ผลิตซ้ำบรรทัดฐานว่า ความสัมพันธ์ที่ชอบธรรมต้องเป็นความสัมพันธ์ชายหญิงเท่านั้น ส่งผลให้

ตัวละครไร้พื้นที่ทั้งในเชิงนิติกรรม เชิงเศรษฐกิจ และเชิงอัตลักษณ์ กลายเป็นผู้ไร้เสียงในกระบวนการต่อรองเชิงสังคมอย่างสมบูรณ์

ตัวละคร “โหม๋” ตัวละครที่มีความเป็นชายขอบทางชาติพันธุ์และชายขอบทางเศรษฐกิจ จนทำให้ต้องเร่ร่อนมาสร้างพื้นที่ใหม่ในฐานะผู้ดูแม่แสง แม่ของเสก ด้วยฐานะที่ยากจนและขาดเครือข่ายทางสังคมเนื่องจากเป็นคนพลัดถิ่น โหม๋จึงใช้ทุนทางร่างกายและแรงงานในการต่อรองพื้นที่อยู่อาศัย ดังข้อความ

> *“ไอ้เด็กไทใหญ่จากฝั่งกระนู้นอย่างฉันน่ะหรือที่จะดีพอสำหรับลูกชายคนเดียวอย่างพี่ – ไม่มีทาง แต่ถึงอย่างนั้นฉันก็พอใจนะ คนอย่างฉันมันจะไปหวังอะไรได้สูงนักล่ะ พี่ดูแลฉัน ให้เงินฉัน...กระทั่งแม่แท้ ๆ ก็ยังทิ้งไป ฉันมีแค่พี่ แล้วฉันจะรักใครได้นอกจากพี่”* (Ladid, 2025, p. 29)

โหม๋ยอมตกเป็นเบี้ยล่างของสัมพันธ์เชิงชู้สาวเพื่อยืนยันสิทธิ์ผ่านความเป็นคนในบ้าน หรือสร้างภาพให้เห็นถึงความเป็นครอบครัว ดังข้อความ

> *“ฉันมีเพียงคำพูดของพี่ คำสัญญาว่าเรา – ทั้งพี่ แม่แสง และฉันจะสบาย ก็จริงที่ว่าความสุขสบายในอนาคตนั้นเป็นเชื้อไฟให้ความหวัง ฉันอยู่ด้วยความหวังในอก อดทนในทุกวันเพื่อรอให้พี่กลับมาพร้อมเงินพร้อมข่าวดีว่าเราจะได้ทำบ้านใหม่กัน ฉันรอพี่บอกว่าจะกลับมาอยู่ด้วยกัน”* (Ladid, 2025, pp. 49–50)

สะท้อนค่านิยมของสังคมซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนในรูปแบบค่านิยมชายเป็นใหญ่ และการถูกจำกัดพื้นที่ทางสังคมด้วยอุดมการณ์โครงสร้างส่วนบน คือ ระบบครอบครัวที่สะใภ้ผู้หญิงต้องดูแลบิดามารดา ขณะที่ผู้นำครอบครัวต้องเป็นผู้ชายมีหน้าที่ส่งเสียเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

> *“ชีวิตต่อจากนั้นของฉันก็เฝ้าอยู่แต่ในบ้านพี่ เป็นมือเป็นตีนให้แม่พี่ เช็ดขี้เช็ดเยี่ยวดูแลแล้วรอให้พี่กลับมาพร้อมเงินที่ฉันไม่มีปัญญาหาเอง แล้วเงินที่พี่หามามันพอไหมน่ะหรอ – พี่ก็รู้ว่าไม่เลย ”* (Ladid, 2025, p. 27)

จะเห็นได้ว่า โหม๋พยายามช่วงชิงพื้นที่และสร้างตัวตนในฐานะคนพลัดถิ่นของตนให้มีบทบาทในสังคมใหม่ โดยใช้ทุนทางร่างกายและแรงงานเพื่อต่อรองพื้นที่ผ่านกลยุทธ์เชิงตัวตน คือ การใช้แรงขับทางเพศเป็นกลยุทธ์แสวงหาพื้นที่ยอมรับ ได้แก่ การเป็นภรรยาแบบลับ ๆ ของเสก เพื่อแลกกับที่อยู่ สถานะ และความมั่นคงในการดำรงชีวิต และการใช้ความสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงทรัพยากรและสร้างฐานอำนาจ โดยโหม๋หวังว่าผลของการภรรยาของเสก การดูแลแม่แสงแม่ของสามีจะทำให้โหม๋มีที่อยู่ มีทรัพย์สมบัติ และมีความมั่นคงทางชีวิตและทรัพย์สิน

เมื่อเสกเสียชีวิตทำให้โหม๋สูญเสียสถานะและพื้นที่ของความมั่นคง ทำให้เกิดสภาวะพื้นที่ลื่นไหล (Fluid Space) ที่เปลี่ยนแปลงตัวตน เพื่อต่อรองกับโครงสร้างอำนาจและสร้างความมั่นคงผ่านการแต่งงานกับชายซึ่งเป็นข้าราชการ เพื่อสร้างความมั่นคงในพื้นที่และฝากตัวตนไว้ใต้สวัสดิการของรัฐ ดังความตอนที่โหม๋พบกับต๊าง

> *“มันชื่อต๊าง หน้าตาธรรมดาพี่หล่อกว่ามันเยอะ แต่มันเด่นเพราะใส่ชุดข้าราชการโก้กว่าใคร ... ฉันไม่ได้ชอบมันขนาดนั้นหรอก แต่ทำยังไงได้ล่ะ มันเป็นถึงข้าราชการเลยนะ ฉันก็ต้องมีแผนสำรองไว้เหมือนกัน ถ้าจับพลัดจับผลูไม่ได้อะไรเลย อย่างน้อยไปเป็นเมียมันก็ยังดี จะได้มีหน้ามีตา มีสวัสดิการไว้ใช้ ฉันคิดแค่นั้นล่ะ”* (Ladid, 2025, pp. 188–189)

และ

"ถ้าแม่แสงยังอยู่ต้องภูมิใจในตัวมึงแน่โหม่เอ้ย ได้ลูกเขยเป็นข้าราชการ ควงเดินไปไหนก็ไม่อายใคร เมียไปหาหมอก็ไม่ต้องจ่ายสักบาท แกไปก็มีเงินบำนาญใช้ไปจนตาย" (Ladid, 2025, pp. 210–211)

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นโครงสร้างทางสังคมชายเป็นใหญ่และค่านิยมการรับข้าราชการคือความมั่นคง โดยโหม่ต่อรองความสัมพันธ์ด้วยทรัพย์สิน คือ สวนทุเรียนพร้อมผลผลิตเพื่อสร้างตัวตนใหม่ว่าเป็นเจ้าของสวนผู้มีอันจะกิน

"ที่ดิน บ้าน ผัว – คนไร้วาสนาอย่างฉันกลายเป็นว่าได้ทั้งหมดนั้นมาโดยไม่ต้องเลือก จากอีโหม่ที่ไม่มีใครรู้จัก กลายเป็นคุณนายสวนทุเรียนที่มีผัวเป็นข้าราชการ" (Ladid, 2025, p. 205)

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า ความเป็นชายขอบของตัวละครเกิดจากตัวตนส่วนบุคคลที่เป็นชนกลุ่มน้อย และผลจากการทำงานของโครงสร้างส่วนบน โดยเฉพาะกฎหมายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกับวิธีคิดและการแสดงพฤติกรรม เช่น ผู้ที่จะได้รับสิทธิ์ทางกฎหมายต้องเป็นเครือญาติ หากเป็นคู่สมรสต้องมีทะเบียนสมรส ซึ่งจากเรื่องโหม่ช่วงชิงพื้นที่ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินโดยใช้ช่องทางกฎหมาย เธอบีบบังคับให้แม่แสงยอมรับเป็นลูกบุญธรรมและยกทรัพย์สินให้ตามกฎหมาย ภายใต้การให้คำปรึกษาของต๊าง ชายข้าราชการ ดังข้อความ

"ฉันหยิบกระดาษขึ้นมาวางไว้บนฝ่ามือก่อนจะยัดปากกาใส่มือแม่พี่ เมื่อขอกันดี ๆ ไม่ได้ก็บังคับมันอย่างนี้ล่ะ เรายื้อแย่งกันไปมาอยู่เป็นนาทีก่อนจะจบลงด้วยแผล ... กระดาษยาสูบมีร่องรอยปากกา หูฉันอื้ออื้อจนเหมือนว่าเสียงร้องของแม่พี่นั้นดังมาจากที่ไกลแสนไกล ฉันก้มลงไปหยิบกระดาษแผ่นนั้นขึ้นมา มันทั้งเปื้อนเศษดินและยับยู่ยี่ แต่สิ่งที่แม่พี่เขียนไว้นั้นชัดเจน" (Ladid, 2025, p. 203)

จากผลการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า พื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ไม่ได้ถูกกำหนดด้วยความเป็นอัตวิสัยของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลผลิตจากการต่อรองกับโครงสร้างของสังคมที่ครอบงำชีวิตในระดับเศรษฐกิจ กฎหมาย ชาติพันธุ์ และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ดังนั้นความพยายามช่วงชิงพื้นที่ของตัวละครจึงนำไปสู่การเกิดตัวตนที่ลื่นไหลและไม่มั่นคง ซึ่งสะท้อนความเป็นชายขอบเชิงโครงสร้างอย่างชัดเจน ภายใต้บริบทดังกล่าวสภาวะการขาดพื้นที่ทางสังคมและอำนาจต่อรองไม่เพียงส่งผลเพียงต่อสถานะเชิงรูปธรรมของตัวละคร แต่ยังเป็นแรงกดทับทางจิตใจที่มีผลต่อการพัฒนาตัวตน ความคิด และพฤติกรรมของตัวละครในระดับส่วนบุคคล การทำงานของพื้นที่เชิงโครงสร้างจึงเชื่อมโยงกับพื้นที่เชิงจิตวิทยาอย่างแยกไม่ออก และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การสร้างบุคลิกภาพแบบชายขอบของตัวละครด้วย

2. บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม

แนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ แสดงให้เห็นว่าซูเปอร์อีโก้มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างส่วนบนตามแนวคิดของมาร์กซิสม์ที่โครงสร้างส่วนบน เช่น กฎหมาย การเมือง วัฒนธรรม ค่านิยม ฯลฯ ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจมีส่วนสำคัญในการกำหนดความเป็นชนชั้นและสร้างความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มคน ส่วน Id เป็นพลังพื้นฐานอันเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่มุ่งมั่นแสวงหาการตอบสนองความต้องการทางกายภาพและความมั่นคงในชีวิต สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมในระดับฐานที่อธิบายเรื่องของการผลิตและกระบวนการผลิต แรงงานและนายทุน จากการวิเคราะห์บุคลิกภาพของ ตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม อธิบายได้ดังนี้

ตัวละคร "เสก" เดิมเป็นหัวหน้าคนงานในสวนทุเรียน มีภาระต้องเลี้ยงดูแม่ที่พิการและโหม่หญิงสาวที่คอยดูแลแม่ให้ระหว่างที่เขาไม่อยู่ เสกเป็นชนชั้นแรงงานมีฐานะยากจน มีทุนเป็นแรงงานและที่ดินติดจำนอง

เมื่อทองคำเสนอเงินทุนให้เสกได้เลื่อนระดับเป็นเจ้าของกิจการสวนทุเรียนบนที่ดินของตนเอง เสกจึงได้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับทองคำและช่วยกันทำมาหากินเรื่อยมา ขณะเดียวกันเสกก็ต้องการคนที่ดูแลแม่ซึ่งพิการ จึงสร้างความสัมพันธ์เชิงชู้สาวเพื่อผูกมัดให้โหม่ดูแลแม่ระหว่างที่ตนไปทำงาน สร้างฐานะ จากภูมิหลังและพฤติกรรมของเสกสามารถนำมาวิเคราะห์โครงสร้างบุคลิกภาพพบว่า เสกมีการต่อรองระหว่างแรงขับภายในที่มุ่งสู่ความอยู่รอด (Lift Instinct) กับโครงสร้างสังคมส่วนฐานที่จำกัดให้ชนชั้นล่างต้องดิ้นรน เสกใช้ร่างกายและแรงงานเป็นทุนตั้งต้น ด้วยต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดอีโก้จึงต้องออกแบบกลยุทธ์ในการใช้แรงขับทางเพศเป็นอำนาจต่อรองเพื่อเข้าถึงทรัพยากรทั้งที่ดินและแรงงานของผู้อื่น อธิบายตามโครงสร้างบุคลิกภาพพบว่า พลังอิดของเสกทำงานอย่างเข้มข้นโดยเฉพาะแรงขับทางเพศ (Libido) ถูกนำมาใช้ในเชิงกลยุทธ์เป็นแรงขับเพื่ออยู่รอด มากกว่าผลักดันด้วยอารมณ์ซึ่งเป็นแรงขับเพื่อความสุข เห็นได้จากการที่เสกสร้างความสัมพันธ์กับทั้งโหม่และทองคำในฐานะพื้นที่ของทรัพยากรอารมณ์ และเศรษฐกิจ เป็นการใช้อีรอส (Eros) เพื่อรักษาชีวิตให้อยู่ในระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีหลักทรัพย์รองรับ และฐานะเจ้าของกิจการ

เมื่อพลังอีโก้ของเสกเต็มไปด้วยผลประโยชน์ ดังนั้นทุกการตัดสินใจจึงมีเหตุผลที่สัมพันธ์กับความเป็นจริงเชิงทรัพย์สินและพื้นที่ทางสังคม อีกทั้งความเป็นชายขอบทางเศรษฐกิจในฐานะแรงงานเมื่อเขาได้ขึ้นมาเป็นเจ้าของกิจการจึงกลัวว่า หากสูญเสียพื้นที่ทางเศรษฐกิจไปแล้ว ชีวิตจะไม่เหลืออะไรให้ยึดมั่น พฤติกรรมทับซ้อนทางความสัมพันธ์จึงไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่เป็นการที่อีโก้ปกป้องอิดเพื่อรักษาพื้นที่ตัวตนให้มั่นคง ซูเปอร์อีโก้ซึ่งเกิดจากค่านิยมครอบครัวชายเป็นใหญ่และกฎจารีตการสมรสต่างเพศ ทำให้เสกต้องพรางตัวไม่เปิดเผยสถานะความสัมพันธ์กับทองคำ เพราะซูเปอร์อีโก้ครอบงำความคิดว่า ผู้ชายต้องเป็นผู้เลี้ยงดูครอบครัว และต้องรักต่างเพศจึงถูกต้องตามครรลองสังคม เสกจึงพยายามรักษาภาพลักษณ์ของตนในสายตาสังคม ผ่านการใช้กลไกป้องกันตัวเองเพื่อกดทับ (Repression) ความสัมพันธ์กับทองคำไว้ในพื้นที่ส่วนตัว และการแสดงปฏิกิริยาแกล้งทำ (Reaction Formation) แสดงความรักกับโหม่เพื่อความอยู่รอด เนื่องจากหากไม่มีโหม่คอยดูแลแม่ จะทำให้เขาเดือดร้อนและกระทบต่องานที่เขาทำ

เห็นได้ว่า เสกมีบุคลิกภาพแบบแบ่งส่วน (Compartmentalized Personality) คือการแยกตัวตนหลายชุดออกจากกันเพื่อความอยู่รอดในบริบทต่าง ๆ นำไปสู่การมีตัวตนที่ลื่นไหลทางเพศแต่ถูกกำกับด้วยโครงสร้างส่วนบนแบบอนุรักษ์นิยมที่ยอมรับเพียงความสัมพันธ์แบบชายหญิง เสกจึงเป็นตัวละครชายขอบที่ใช้กลยุทธ์ทางอารมณ์เพื่อชดเชยการขาดสิทธิ์เชิงโครงสร้างในระดับสังคม และเป็นภาพแทนของชนชั้นแรงงานที่มีแรงขับเพื่ออยู่รอดในระบบชนชั้น ความเป็นชายขอบด้านเศรษฐกิจ ความแร้นแค้นยากจนฝังอยู่ภายในจิตใจจึงทำให้เขาต้องทำทุกอย่างเพื่อหาพื้นที่และตัวตนในสังคม

ตัวละคร “ทองคำ” แม้จะมีฐานะปานกลางแต่ก็จัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นแรงงานที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพ

> *“ก่อนเจอมึง กูเคยทำมาหลายอย่าง กูเริ่มทำงานครั้งแรกตั้งแต่อยู่มัธยมปลาย ตอนนั้นกูอยากได้รถเครื่องคันใหม่กูเลยไปเป็นเด็กเสิร์ฟอาหาร ... เข้ามหา’ลัยก็ไปเป็นเด็กร้านเหล้าอยู่พักหนึ่ง จนตอนเรียนปีสอง กูถึงได้มาเป็นลูกน้องเฮียเม้ง คอยรับทุเรียนจากสวนมาขายให้แก”* (Ladid, 2025, p. 200)

ทองคำขายสมบัติทั้งหมดที่มีเพื่อแปลงสินทรัพย์เป็นทุน มาลงทุนสร้างกิจการสวนทุเรียนกับเสก บนที่ดินของเสก เมื่อเสกเสียชีวิต สมบัติทุกชิ้นของเสก รวมถึงสวนทุเรียนตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของแม่แสง ทองคำสิ้นเนื้อประดาตัวไม่ได้แม้แต่สถานะภรรยาของเสกเนื่องจากกฎหมายไม่รองรับการสมรสเพศเดียวกัน ทองคำยอมศิโรราบต่อชะตาเพราะยิ่งดิ้นรนก็ยิ่งแพ้ ตามแนวคิดฟรอยด์สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพที่เป็นผลจากแรงกดทับของโครงสร้างสังคม

โดยเฉพาะกฎหมาย ค่านิยมรักต่างเพศ และระบบครอบครัวแบบชายเป็นใหญ่ สอดคล้องกับซูเปอร์อีโก้ที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและความคิดของทองคำอย่างลึกซึ้ง เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางบุคลิกภาพ พบว่า

พลังอิดทำให้ทองคำมีแรงขับเพื่อปรารถนาความมั่นคงในชีวิตและเศรษฐกิจ ความรักที่มีต่อเสกเป็นเครื่องมือสร้างการอยู่รอด เพื่อให้ตนเองมีพื้นที่ทางสังคมและมีความหวังในอนาคต “กูอยากมีสวน กูอยากสบาย ไม่สบายวันนี้ก็ต้องเป็นวันหน้าสักวัน แล้ววันหน้าสำหรับกู มันมีมึงอยู่ด้วยเสมอ กูถึงชวนมึงมาทำสวนทุเรียนด้วยกัน *“ทำของเราเอง ไม่ต้องเป็นลูกจ้างเขาแล้ว พี่ลงแรง ผมลงเงินตกลงนะ”* (Ladid, 2025, p. 19) การตัดสินใจลงเงินทุนและแรงงานทั้งหมดให้กับสวนทุเรียน จึงเป็นผลจากอิดที่ต้องการความปลอดภัยในระยะยาว

ขณะเดียวกันอีโก้ของทองคำทำงานหนักเพื่อปรับตัวเข้ากับความเป็นจริงที่ไม่เอื้ออำนวย เพราะแม้ตนเองจะมีบทบาทเสมือนคู่ชีวิตและผู้สร้างฐานะทางเศรษฐกิจ แต่กฎหมายก็ไม่รองรับสถานะของความสัมพันธ์นี้ ดังข้อความ

> *กูโวยวายเสียงดังว่ารัฐมีสิทธิ์อะไร “ผมเป็นคนออกเงิน เป็นเจ้าของร่วมแต่ดันไม่ได้อะไรเลยอะนะ” แล้วพอกูขึ้น ไอ้ทนายกวนตีนนี่ก็ยักไหล่ “โทษตัวเองเถอะคุณ ทำไมไม่รู้จักวางแผนดี ๆ คู่คุณน่ะควรจะคุยกันเยอะ ๆ มากกว่าคนอื่นเขา เผลอคิดว่าตัวเองแต่งงานกันได้หรือไง”* (Ladid, 2025, p. 81–82)

ความพยายามพิสูจน์ความเป็นเจ้าของพื้นที่ทางเศรษฐกิจผ่านการลงทุนเชิงต้นทุน ทำให้เกิดบุคลิกภาพแบบพึ่งพิงโครงสร้าง (Dependency Personality) คือการผูกตัวตนเข้ากับสถานะของเสกเพื่อยืนยันให้อีโก้สามารถดำรงอยู่รอดได้ภายใต้ระบบกฎหมายที่ไม่เห็นตัวตนของเขา การกระทำเช่นนี้สะท้อนกลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanisms) หลายประการ เช่น การปฏิเสธ (Denial) ไม่ยอมรับว่า ความรักของตนไม่มีสถานะทางกฎหมาย การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เชื่อว่าความดีและความทุ่มเทจะทำให้ครอบครัวเสกยอมรับ การเก็บกด (Repression) ไม่พูดถึงความไม่เท่าเทียมแม้จะตระหนักดีในระดับจิตไร้สำนึก ในระดับซูเปอร์อีโก้โครงสร้างสังคมทำงานในฐานะเสียงสั่งสอนที่กดทับทองคำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกฎหมายการสมรสต่างเพศและค่านิยมว่าความสัมพันธ์ที่ถูกต้องต้องอยู่ในรูปแบบชาย–หญิง ทำให้บุคลิกภาพของทองคำมีลักษณะของการโทษตนเอง” (Self-reproach) และเก็บกด (Repression) เพื่อไม่เผชิญหน้ากับสถานะที่กฎหมายไม่ยอมรับ ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นหลังการเสียชีวิตของเสกจึงไม่ใช่เพียงความโศกเศร้าเชิงอารมณ์ แต่เป็นผลจากการที่ซูเปอร์อีโก้ซึ่งสัมพันธ์กับโครงสร้างส่วนบนของสังคมกำหนดค่านิยม วัฒนธรรม การเมือง และกฎหมาย บังคับให้เขาต้องศิโรราบในความไร้สถานะไม่มีสิทธิ์ในชีวิตและทรัพย์สินที่ตัวเองร่วมสร้างมา

บุคลิกภาพของทองคำจึงมิได้เกิดจากความอ่อนแอของปัจเจก แต่เป็นบุคลิกภาพที่เกิดจากการปะทะระหว่างแรงขับเพื่ออยู่รอดกับโครงสร้างอำนาจที่ปฏิเสธตัวตนของเขา ผลลัพธ์คือการหลอมรวมของความเจ็บปวดเชิงจิตใจและความพ่ายแพ้เชิงกฎหมาย ซึ่งตอกย้ำความเป็นชายขอบทั้งในระดับสังคมและจิตวิญญาณ

ตัวละคร “โหม๋” เด็กสาวชาวไทยใหญ่ที่แม่นำตัวมาไว้กับแม่แสงเพื่อแลกข้าวหนึ่งกระสอบ

> *“พอถึงฝั่งไทย ไอ้จิ่งนะน้องฉันมันก็แยกไปก่อน แม่เอามันไปทิ้งไว้กับคนงานตัดต้นไม้ในป่าแลกกับข้าวสารหนึ่งกระสอบ และได้อีกกระสอบในสามวันต่อมาเมื่อแกยกฉันให้ป้าแสง ... แล้วก็เป็นอย่างที่พี่รู้ แม่ไม่เคยเยี่ยมหน้ากลับมาหาฉันอีกเลย”* (Ladid, 2025, p. 19)

โหม๋พยายามดิ้นรนเพื่อสร้างตัวตนในพื้นที่ใหม่ เธอใช้ร่างกายเพื่อให้อยู่รอดในบ้านของเสก

“ฉันไม่รู้ด้วยซ้ำว่าฉันรู้สึกกับพี่แบบไหน ฉันรู้แค่ว่าพี่สำคัญ ฉันกับแม่ต้องพึ่งพาพี่ และบ้านเราคงอยู่กันไม่ได้ถ้าไม่มีพี่” (Ladid, 2025, p. 28)

โหม่เป็นภาพแทนของความเป็นชายขอบทางชาติพันธุ์และเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้บุคลิกภาพของเธอไม่ได้ถูกกำหนดด้วยแรงขับภายในตามธรรมชาติ แต่เป็นผลผลิตของการต่อรองอย่างต่อเนื่องกับโครงสร้างอำนาจที่ครอบงำชีวิต ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงสถาบันของรัฐ โหม่มีบุคลิกภาพซ้อนชั้นที่เกิดจากการคัดง้างระหว่าง อิด อีโก้ ซูเปอร์อีโก้ ซึ่งถูกกำกับโดยความเป็นชายขอบในระดับโครงสร้างส่วนบน

พลังอิดที่เป็นแรงขับหลักของโหม่ไม่ใช่การแสวงหาความสุขหรือความรักในอุดมคติ หากเป็นความต้องการพื้นที่ยืนและสิทธิ์ในการอยู่รอด แรงขับทางเพศในกรณีของโหม่จึงไม่ใช่ความรัก แต่เป็นพลังงานที่ถูกทำให้เป็นเครื่องมือสำหรับหาพื้นที่อยู่อาศัย ความมั่นคง และพื้นที่ตัวตน การเป็นภรรยาไร้สถานะของเสกสะท้อนให้เห็นแรงขับที่ถูกบิดปรับเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการอยู่รอด มากกว่าความต้องการเชิงรักใคร่แบบหนุ่มสาว อีกทั้งการที่โหม่ยอมสวมบทบาทผู้ดูแลแม่แสงและอยู่ในพื้นที่บ้านของเสกในฐานะเสมือนสะใภ้ หมายความว่าอีโก้ของเธอทำงานตลอดเวลาเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์จริงอีโก้ สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกการใช้ต้นทุนของตนเองแม้จะมีต้นทุนน้อยที่สุดในทุกมิติ การเลือกแสดงบทบาทของหญิงเชื่อง การอดทน การรอคอย และการยอมรับสถานะซ่อนเร้น

“พี่บอกว่าถ้าเรามีเงินพอจะสบายกันเมื่อไร พี่จะทิ้งไอ้ทองคำมันทันที พี่ไม่ได้รักมัน – ไม่เคยรักมัน มีแค่ฉันที่เป็นเมียพี่ “อีกหน่อยเราจะมาทำบ้านสวย ๆ ในสวนเล็ก ๆ ไว้อยู่กันนะ รอพี่หน่อยนะโหม่” แล้วฉันจะทำอะไรได้นอกจากรอ” (Ladid, 2025, p. 49)

การตัดสินใจของโหม่เป็นการใช้เหตุผลของอีโก้ต่อรองพื้นที่ทางสังคมเพื่อประโยชน์ของตน โหม่ใช้กลไกป้องกันตัวเอง (Defense Mechanisms) คือ การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) การหาเหตุผลให้การยอมจำนนกลายเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อกลบเกลื่อนความเจ็บปวด การทำตนให้เหมือน (Identification) เลียนแบบค่านิยมและภาพอุดมคติของหญิงในระบบรัฐ เพื่อพิสูจน์ตนว่าคู่ควรกับการยอมรับ การทดแทน (Displacement) ทุ่มเทแรงงานและร่างกายเพื่อชดเชยการไร้สิทธิ์ตัวตน และการเก็บกด (Repression) การเก็บงำความต้องการที่แท้จริงเพื่อไม่ให้กระทบต่อพื้นที่ที่ตนมีอยู่เพียงเล็กน้อยในบ้านของเสก

ในขณะที่ซูเปอร์อีโก้หรือระบบศีลธรรม–อุดมการณ์ที่สังคมสถาปนาขึ้น ปรากฏผ่านค่านิยมชายเป็นใหญ่ ความเชื่อเรื่องสมรสชายหญิง และอุดมการณ์ว่าภรรยาที่ดีต้องเชื่อฟังผู้เป็นสามี ทั้งหมดนี้ทำหน้าที่เป็นซูเปอร์อีโก้ที่แทรกซึมเข้ามาครอบงำความคิดของโหม่ หลังจากเสกเสียชีวิต การตัดสินใจของโหม่ที่จะแต่งงานกับข้าราชการยิ่งทำให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของอีโก้ที่ต้องแสวงหาเส้นทางใหม่ในระบบชนชั้น อีโก้ของเธอเลือกเส้นทางชีวิตที่ตรงกับความคาดหวังของซูเปอร์อีโก้มากขึ้น การแต่งงานกับต๊าง หนุ่มข้าราชการไม่ใช่แค่การเลือกคู่ชีวิต แต่เป็นการเลือกสถาบันรัฐเป็นหลักประกันความมั่นคง กล่าวได้ว่า ความรักในกรณีของโหม่ได้ถูกทำให้กลายเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) และสัญญาทางสังคม (Social Contract) เพื่อแลกสิทธิ์ในการเข้าถึงสวัสดิการ ความมั่นคง และการยอมรับจากสังคม

โหม่เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชายขอบนอกจากจะเป็นสถานะภายนอกที่ถูกกดทับลิดรอนสิทธิ์ต่าง ๆ โดยสังคมแล้ว ยังลิดรอนโครงสร้างทางจิตใจจนกลายเป็นบุคลิกภาพที่ต้องดิ้นรน เอาตัวรอด และแลกพื้นที่ชีวิตเพื่อให้มีตัวตนในสังคม โหม่จึงเป็นภาพแทนของมนุษย์ที่ต้องต่อรองกับโครงสร้างผ่านร่างกาย จิตใจ และการเลือกคู่ชีวิต

จากการวิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบทั้ง 3 ตัวด้วยกรอบจิตวิเคราะห์เชิงสังคมของมาร์กซิสม์ ทำให้เห็นว่า บุคลิกภาพของตัวละครไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะโครงสร้างภายในที่เป็นอิสระจากโครงสร้างของสังคม แต่บุคลิกภาพเป็นผลผลิตของการตอบสนองและการต่อรองเชิงโครงสร้างที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์ พลังอิด อีโก้ ซูเปอร์อีโก้ ของตัวละครเกิดจากจิตไร้สำนึก และมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมที่ครอบงำด้วยชนชั้น กฎหมาย ค่านิยม และอุดมการณ์ที่กำหนดแบบแผนให้มนุษย์ต้องยอมรับปรับตัวเพื่อหาพื้นที่ดำรงอยู่ บุคลิกภาพของตัวละครทั้ง 3 ตัว เกิดขึ้นจากภาวะความเป็นชายขอบซ้ำซ้อนทั้งชายขอบในด้านเศรษฐกิจสังคม เพศภาวะ และชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการตัดสินใจและการสร้างตัวตนที่สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจอันเป็นที่ยอมรับของสังคมมากกว่าความต้องการภายในของตนเอง ดังนั้นการขาดพื้นที่ทางสังคมจึงนำไปสู่การเลื่อนไหลของพื้นที่ทางจิตใจทำให้เกิดการเก็บกดสะท้อนการผลิตซ้ำโครงสร้างที่กดทับตัวละครชายขอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุปผลการวิจัย

1. ตัวละครชายขอบต้องดำรงอยู่ในพื้นที่ชีวิตที่ถูกจำกัดด้วยโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ ชนชั้นกฎหมาย ชาติพันธุ์ และบรรทัดฐานทางเพศสภาวะ ทำให้พื้นที่เชิงรูปธรรมและพื้นที่เชิงนามธรรมเป็นทรัพยากรที่ต้องต่อรองอยู่ตลอดเวลา ตัวละครจึงสร้างตัวตนที่สื่นไหลเพื่อคงพื้นที่การดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม สะท้อนสภาวะการผลิตซ้ำความเป็นชายขอบอย่างเป็นระบบในระดับสังคม

2. บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบในนวนิยายเรื่องวิมานหนามเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงขับภายในของมนุษย์กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และอุดมการณ์ที่แวดล้อมอยู่ โดยอิดเป็นแรงขับ แสดงออกผ่านความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงในชีวิตอีโก้ทำหน้าที่ปรับตัวและต่อรองกับข้อจำกัดของสังคม ขณะที่ซูเปอร์อีโก้ สะท้อนค่านิยม บรรทัดฐาน และอุดมการณ์ทางสังคมที่ตัวละครได้รับและยึดถือ ส่งผลให้ตัวละครแต่ละตัวมีบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขทางสังคมที่เผชิญ

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การช่วงชิงพื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบภายใต้อำนาจเชิงโครงสร้างทางสังคม แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ในนวนิยาย เรื่อง วิมานหนาม ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงพื้นที่ตามฉากทางกายภาพ หากแต่เป็นพื้นที่เชิงอำนาจที่กำหนดการมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนของตัวละครชายขอบอย่างเป็นระบบ กล่าวคือพื้นที่ทางกายภาพ เช่น บ้าน ที่ดิน และทรัพย์สินถูกผูกโยงกับสถานะทางชนชั้นและความชอบธรรมทางกฎหมาย ขณะที่พื้นที่เชิงนามธรรม ได้แก่ ความรัก ความสัมพันธ์ และศักดิ์ศรี ถูกทำให้ไม่มั่นคงและครอบครองไม่ได้ สอดคล้องกับ Zhilan Xu และพัชรินทร์ บูรณะกร (Xu and Buranakorn, 2023) ที่ศึกษาภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540–2565 พบว่า คนชายขอบไม่ได้รับความเท่าเทียมเหมือนคนในท้องถิ่น และเป็นคนชายขอบอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคมและบริบททางเศรษฐกิจ ด้านสิทธิมนุษยชนคนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิทางการศึกษา สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบผ่านวรรณกรรมในด้านของสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิเรื่องสุขภาพ สิทธิในการมีงานทำ การเลือกงานอย่างอิสระ และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ไม่ใช่สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่พื้นที่เป็นทรัพยากรที่ถูกควบคุมโดยโครงสร้างอำนาจของสังคม กล่าวได้ว่า พื้นที่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเป็นสนามต่อรองทางสังคมโดยตัวละครชายขอบในเรื่องต้องต่อรองกับโครงสร้างชนชั้น กฎหมาย และค่านิยมที่จัดวางพวกเขาไว้ในฐานะผู้พึ่งพิงในฐานะผู้ที่อยู่ชายขอบทางสังคม ชายขอบทางชาติพันธุ์ และชายขอบทางเศรษฐกิจ การช่วงชิงพื้นที่จึงไม่ใช่การแสวงหาทรัพย์สิน แต่เป็นการเรียกร้องสิทธิและการมีตัวตน รวมถึงการได้รับการยอมรับจากสังคมของคนชายขอบด้วย สอดคล้องกับมิ่งมนัสชน

จังหาร (Changharn, 2017) ที่ศึกษาความเป็นชายขอบและการสร้างความเป็นอื่นของตัวละครในเรื่องสั้นรางวัลนายอินทร์อะวอร์ด ผลการวิจัยประเด็นหนึ่งพบว่า ตัวละครชายขอบทางสังคมเป็นตัวละครที่มีวิถีปฏิบัติต่างไปจากมาตรฐานของสังคมส่วนใหญ่ ชายขอบทางชาติพันธุ์เป็นตัวละครที่ถูกกดทับด้วยอคติทางเชื้อชาติ และชายขอบทางเศรษฐกิจ เป็นตัวละครที่ไม่สามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและไม่สามารถสร้างปัจจัยการผลิตจากตนเองได้ ความเป็นชายขอบจึงเป็นสถานะของการถูกกำหนดตัวตนในมิติสังคมให้เป็นเพียงกลุ่มหรือบุคคลที่ถูกลดคุณค่าของตัวตนที่แท้จริงจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคมโดยกระบวนการของอำนาจที่มาจากศูนย์กลาง ทำให้บุคคลแตกต่างไปจากมาตรฐานทางสังคมหรือถูกนิยามในฐานะผู้เป็นอื่นที่มีสถานะต่ำกว่า นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า การขาดพื้นที่นำไปสู่ความไม่มั่นคงและการถูกลิดรอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งผลให้ตัวละครจึงไม่อาจยึดโยงตัวตนกับบทบาทใดบทบาทหนึ่งได้อย่างมั่นคง แต่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวตนอย่างต่อเนื่องเพื่อความอยู่รอด สะท้อนให้เห็นว่าตัวตนของคนชายขอบเป็นผลผลิตของเงื่อนไขเชิงโครงสร้างไม่ใช่ผลจากตัวตน สถานะของเขาเพียงลำพัง

ด้านบุคลิกภาพของตัวละครชายขอบที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่า โครงสร้างอำนาจทางสังคมไม่ได้อยู่ในระดับปัจจัยภายนอกของสังคมเท่านั้น แต่ยังอยู่ในโครงสร้างภายในจิตใจของตัวละครชายขอบด้วย โดยปัจจัยเหล่านี้เป็นกระบวนการหล่อหลอมบุคลิกภาพ กล่าวคือพลังอิดของตัวละครถูกขับเคลื่อนด้วยแรงขับเพื่อความอยู่รอดภายใต้ความขาดแคลนมากกว่าการแสวงหาความสุขหรือการเติมเต็มความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ขณะที่อีโก้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการต่อรองกับความเป็นจริงที่ถูกกำกับด้วยชนชั้น กฎหมาย และบรรทัดฐานทางสังคม ส่วนซูเปอร์อีโก้ ของตัวละครทำงานในฐานะตัวแทนอุดมการณ์ทางสังคมที่ฝังลึกสู่จิตสำนึกของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมชายเป็นใหญ่ บรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์ความรักแบบชายหญิง รวมถึงการได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐคือความมั่นคงของประชาชน สอดคล้องกับ ดาริณี รอดสวัสดิ์ และคนอื่น ๆ (Rodsawat et al., 2024) ที่วิเคราะห์พฤติกรรมด้านมืดของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยาย เรื่อง กรงกรรม โดยใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ พบว่าตัวละครหญิงทุกตัวมีภาพลักษณ์เฉพาะตัว ทั้ง 3 ตัวละครให้อิดแรงกระตุ้นมากกว่าอีโก้และซูเปอร์อีโก้ ทำให้พฤติกรรมด้านมืดแสดงออกมาได้อย่างชัดเจนโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง แต่ในบางพฤติกรรมยังคงคำนึงถึงหลักความเป็นจริงและยังคงยึดมั่นในศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรม ทั้ง 3 ตัวละครมักแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งสื่อถึงการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดในการดำรงชีวิต รักตัวกลัวตาย ใช้คำพูดโกหกหลอกลวง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าซูเปอร์อีโก้ ไม่ใช่บุคลิกภาพที่ถูกกำหนดโดยตัวตนของบุคคล แต่ซูเปอร์อีโก้เป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและการตัดสินใจของตัวละคร เห็นได้ชัดว่า บุคลิกภาพของตัวละครชายขอบมีลักษณะเป็นบุคลิกภาพเชิงเงื่อนไขที่ต้องยอมจำนน ปรับตัว หรือใช้กลไกการป้องกันตนเองเพื่อดำรงอยู่ในสังคมภายใต้ความไม่เท่าเทียม สอดคล้องกับแนวคิดของ Osborn (2022) ที่กล่าวว่า ความเคารพเชื่อฟังที่ประชาชนมีต่อรัฐเป็นเรื่องของนิสัย ประเพณี และการยอมรับชนชั้นปกครองทางจิตวิทยามากกว่าจะเป็นการใช้อำนาจทางกำลังมาบีบบังคับ ... อำนาจรัฐที่มีอยู่ได้เนื่องจากได้สั่งสมพลังทางจิตวิทยาส่วนใหญ่มาจากบทบาทของซูเปอร์อีโก้ รัฐจึงจัดเตรียมให้การสนับสนุนจากภายนอกเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ให้เกิดการยอมรับ และเป็นเครื่องถ่ายทอดเจตนารมณ์ของชนชั้นปกครองให้แพร่กระจายไปทั่วทั้งสังคม จึงกล่าวได้ว่า ความเป็นชายขอบไม่ใช่แค่เพียงสถานะทางสังคม แต่เป็นประสบการณ์ทางจิตใจที่ถูกผลิตซ้ำผ่านโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม บุคลิกภาพของตัวละครจึงสะท้อนการทำงานระหว่างแรงขับภายในกับอำนาจเชิงโครงสร้างภายนอกอย่างกลมกลืน

พื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นพลวัต ไม่มั่นคง สาเหตุมาจากการขาดพื้นที่ทางสังคมนำไปสู่การหล่อหลอมบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบุคลิกภาพที่ถูกหล่อหลอมภายใต้เงื่อนไขของสังคมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำความเป็นชายขอบในระดับสังคม กล่าวได้ว่า อำนาจเชิงโครงสร้างทำงานทั้งในระดับพื้นที่รูปธรรมและพื้นที่นามธรรม ที่รวมไปถึงระดับจิตสำนึกของบุคคลด้วย การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชายขอบที่ปรากฏในนวนิยายเป็นผลจากความไม่เท่าเทียมทางสังคมในระดับภายนอก

ที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นการอ่านวรรณกรรมโดยใช้กรอบแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคมจึงช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ในการอ่านวรรณกรรมร่วมสมัยแบบรื้อสร้างในฐานะพื้นที่ของการทำงานของอำนาจ สังคม ชนชั้น และความไม่เท่าเทียมในสังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า การสังเคราะห์แนวคิดมาร์กซิสม์ร่วมกับแนวคิดจิตวิเคราะห์สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ตัวตน และบุคลิกภาพของตัวละครได้อย่างเป็นองค์รวม โดยชี้ให้เห็นว่าความเป็นชายขอบไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางสังคมหรือปัจจัยทางจิตเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หากเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับโครงสร้างทางจิตที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นพลวัต ข้อค้นพบดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นศักยภาพของแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคมในฐานะกรอบการวิจารณ์วรรณกรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวรรณกรรม ตัวละคร หรือความเป็นชายขอบในวรรณกรรมเรื่องอื่นต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการอ่านเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมตามกรอบแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น วิชาวรรณกรรมวิจารณ์ รวมถึงผลการวิจัยสามารถใช้เป็นฐานความรู้ในการอภิปรายประเด็นความเหลี่ยมล้ำและการกีดกันทางสังคมผ่านตัวบท ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจเชิงลึกของมนุษยชาติตามศาสตร์มนุษยศาสตร์ รวมถึงส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ในระดับอุดมศึกษาและการศึกษาด้านวัฒนธรรมด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการบูรณาการแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคม ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวรรณกรรมประเภทอื่น เช่น วรรณกรรมเยาวชน วรรณกรรมการเมือง หรือการตีความสื่อทางวัฒนธรรมรูปแบบอื่นที่นำเสนอความเป็นสังคมร่วมสมัยในประเด็นที่หลากหลาย เช่น ความไม่เท่าเทียม ชนชั้น ความเป็นชายขอบ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการต่อยอดองค์ความรู้วรรณกรรมวิจารณ์ในเชิงสหวิทยาการต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

พื้นที่และตัวตนของตัวละครชายขอบมีลักษณะเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคม และอุดมการณ์ ความเป็นชายขอบไม่ใช่เพียงสถานะทางสังคมที่เกิดจากการขาดพื้นที่หรือการถูกกีดกันจากโครงสร้างอำนาจ แต่ยังส่งผลต่อการก่อรูปบุคลิกภาพ ตัวตน และพฤติกรรมของตัวละครในฐานะปัจเจกด้วย ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจเชิงโครงสร้างอยู่ทั้งในพื้นที่รูปธรรมหรือความสัมพันธ์ทางสังคมและพื้นที่นามธรรมในระดับจิตสำนึก ผ่านกระบวนการหล่อหลอมแรงขับ การรับรู้ และการตัดสินใจของมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางจิตมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัตและร่วมกันก่อรูปความเป็นชายขอบของตัวละคร

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดจิตวิเคราะห์เชิงสังคม (Sociopsychoanalytic Analysis) ซึ่งบูรณาการแนวคิดมาร์กซิสม์ร่วมกับแนวคิดจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ตัวตน บุคลิกภาพ และพฤติกรรมของตัวละครในฐานะผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับโครงสร้างทางจิต ซึ่งกรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการวิจารณ์วรรณกรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาตัวละคร ความเป็นชายขอบ รวมถึงประเด็นทางสังคมและการเมืองในวรรณกรรมเรื่องอื่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดเป็นกรอบการเรียนการสอนวรรณกรรมวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาได้

เอกสารอ้างอิง

Changharn, M. (2017). *The marginality and the otherness of characters in short stories of the Naiin Award* [Master's thesis, Mahasarakham University]. http://khoon.msu.ac.th/_dir/fulltext/fulltextman/full4/mingmanut10989/titlepage.pdf [In Thai]

Chantavanich, S. (2022). *Sociological theory* (10th ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]

Chotiudompant, S. (2024). *Western literary criticism theory from Plato to the early twentieth century*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]

Kaewkangwan, S. (2018). *Personality psychology theories: Knowing ourselves and others* (17th ed.). Moh-Chao-Ban Publishing. [In Thai]

Ladid. (2025). *Wiman nam* [The palace of thorns]. Biblio. [In Thai]

Osborn, R. (2022). *Marxism and psychoanalysis* (Chomphu, Trans.). Sayam Publishing. [In Thai]

Prachakul, N. (2009). *Yok akson, yon khwam khit (Vol. 1): On literature*. Arn Publishing. [In Thai]

Rodsawat, D., Samphiphatthanathada, S., Noppawong Na Ayuttaya, P., & Jitkhongkha, Ch. (2024). Analyzing the dark behavior of the female protagonist in the novel Krong Karm. *Journal of MBU Humanities*, *16*(1), 1–17. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JoMbuHu/article/view/271016/183526 [In Thai]

Storr, A. (2019). *Freud* (S. Suphuttamongkol, Trans.). Bookscape. (Original work published 1989). [In Thai]

Xu, Z., & Buranakorn, P. (2023). Reflections of the marginalized in Thai novels, from 1997 to 2022. *Liberal Arts Review*, *18*(2), 145–168. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/article/view/266686/181676 [In Thai]